

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗАВІДОМО НЕЗАКОННІ ЗАТРИМАННЯ, ПРИВІД, АРЕШТ АБО ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

В.К. Матвійчук

доктор юридичних наук, професор

перший проректор

ВНЗ «Національна академія управління»

О.С. Шнитко

магістр

ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Питання кримінальної відповідальності за завідомо незаконні затримання, привід, арешт або тримання під вартою (ст. 371 КК України) потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням й розробкою питань кримінальної відповідальності за діяння, передбачене ст. 371 КК України, займалися такі науковці, як: В.І. Тютюгін, В.І. Борисов, Ю.В. Гродецький, В.А. Козак, Р.С. Орловський, О.Є. Радутний, Є.В. Шевченко, А.В. Галахова, В.В. Демидов, В.А. Новіков та ін. Проте, ця проблема потребує подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження кримінальної відповідальності за завідомо незаконне затримання, привід, арешт або тримання під вартою.

Основні результати дослідження. Відповідно до ст. 29 Конституції України кожна людина має право на свободу та особисту недоторканість. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою, інакше як за мотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом [1, с. 12].

Об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 371 КК України, полягає у вчиненні особою хоча б одного з кількох альтернативно передбачених у диспозиції ч.ч. 1, 2 цієї статті діянь, зокрема, незаконного: 1) затримання, 2) приводу, 3) арешту, 4) тримання під вартою [2].

Диспозиція кримінально-правової норми, якою встановлено відповідальність за зазначені діяння, є бланкетною, тому для визначення змісту цих діянь та їх незаконності, необхідно звертатися до КПК України та інших законів, якими регулюється порядок здійснення відповідних процесуальних дій стосовно підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, свідка, потерпілого.

Затримання є процесуальним заходом примусу, який характеризується примусовим і короткотрасним затриманням (на сімдесят дві години) – позбавлення волі особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, за яким може бути призначено покарання у виді позбавлення волі. Підстави, порядок та строк затримання особи регламентовані ст.ст. 106, 106-1, 115, 149, 165-2, 434 КПК України. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 106 КПК України орган дізнання вправі затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який може бути призначено покарання у виді позбавлення волі, за наявності однієї з таких підстав: 1) коли цю особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення; 2) коли очевидці, у тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на ту особу, що саме вона вчинила

злочин; 3) коли на підозрюваному або на його одягу, при ньому або в його житлі буде виявлено явні сліди злочину. За наявності інших даних, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину, її може бути затримано лише в тому випадку, коли ця особа намагалася втекти або коли її місце проживання або перебування не зареєстровано, або коли не встановлено особи підозрюваного [3, с. 141].

Привід – це захід процесуального примусу, що застосовується уповноваженим органом до підозрюваних, обвинувачених, підсудних, свідків чи потерпілих, які ухиляються без поважних причин від добровільної явки у визначений час і місце за викликом органу дізнання, слідчого, прокурора або суду. Привід характеризується обмеженням волі особи, її примусовим доставленням у правоохоронні органи або до суду. Здійснення приводу регламентується ст.ст. 70, 72, 135, 136, 288, 290, 292 КПК України [3, с. 99-100, 170-173, 298-300]. Зокрема, привід особи здійснюється органами внутрішніх справ та Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України (стосовно військовослужбовців та працівників Збройних Сил України) за відповідним вмотивованим процесуальним документом – постановою слідчого або ухвалою суду. Привід, крім виняткових випадків, здійснюється вдень. Така постанова чи ухвала оголошується особі перед її виконанням.

Арешт – це запобіжний захід, що застосовується шляхом взяття особи під варту з метою запобігти спробам ухилитися від дізнання, слідства або суду, перешкодити встановленню істини у кримінальній справі або продовжити злочинну діяльність, а також для забезпечення виконання процесуальних рішень [4, с. 141]. Підстави, порядок та строки арешту, передбачені ст.ст. 148-150, 155, 156, 165-2, 165-3, 274, 288, 343, 434 КПК України, а також Законом України від 30 червня 1993 р. «Про попереднє ув'язнення». Арешт як запобіжний захід, за загальним правилом, застосовується у справах про злочини, за які законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад три роки. У виняткових випадках цей запобіжний захід може бути застосовано у справах про злочини, за які законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше трьох років [3, с. 188-189]. Тримання під вартою не повинно під час досудового слідства, за загальним правилом, тривати більше двох місяців [3, с. 190]. У деяких випадках зазначений строк арешту може бути продовжений (ч. 2 ст. 156 КПК України).

Тримання під вартою – це сам процес виконання рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді арешту, який полягає в утриманні особи у спеціально встановлених для цього законом місцях – слідчих ізоляторах, гауптвахтах, дисциплінарних ізоляторах. Тому, як це видно, що арешт завжди за часом передуює триманню особи під вартою.

Висновки. Зазначені у ч.ч. 1 та 2 ст. 371 КК альтернативні діяння обов'язково повинні мати незаконний характер, їх незаконність може полягати в такому: 1) відсутні встановлені законом підстави застосування зазначених заходів примусу. Наприклад, особа затримувалась без підстав, передбачених ст. 106 КПК України; 2) порушено порядок їх застосування, зокрема, до потерпілого застосовано привід без відповідної постанови слідчого чи судді; 3) не дотримуються строків застосування цих заходів (понад строки встановлені законом).

Як правило, діяння, передбачені ст. 371 КК України вчиняються шляхом активної дії. Проте у деяких випадках вчинення цього злочину можливо і шля-

хом бездіяльності (наприклад, коли особу заарештовано законом, але її утримують понад встановлений законом строк).

За конструкцією діяння, передбачене ст. 371 КК України, має формальний склад. Таким чином, суб'єктивна сторона цього складу злочину характеризується виною у формі прямого умислу.

Суб'єкт цього складу злочину – спеціальний. Ним є лише службова особа органів дізнання, слідчий, прокурор, а у випадку незаконного тримання під вартою – також керівник установи, де тримаються під вартою особи. Натомість дії судді, який шляхом постановлення судового акту здійснює незаконні затримання або арешт чи привід, слід кваліфікувати за ст. 375 КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України – Головна спеціаліз. ред. літ., мовами нац. меншин України, 1996. – 111 с.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. № 25 – 26. – Ст. 131.
3. Науково – практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України / За заг. ред. Матвійчука В.К., Харь І.О. – К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 460 с.
4. Преступления против правосудия / Под ред. канд. юрид. наук А.В. Галаковой. – М. : Норма, 2005. – 416 с.

Матвійчук В.К., Шнишко О.С. Кримінальна відповідальність за завідомо незаконні затримання, привід або тримання під вартою

У статті проаналізовані проблеми кримінальної відповідальності за діяння, передбачене ст. 371 КК України, з'ясований понятійний апарат з означеної тематики.

Ключові слова: затримання, привід, арешт, тримання під вартою.

Матвейчук В.К., Шнишко А.С. Уголовная ответственность за заведомо незаконные задержания, привод, арест или содержание под стражей

В статье проанализированы проблемы уголовной ответственности за деяние, предусмотренное ст. 371 УК Украины, уяснен понятийный аппарат по обозначенной тематике.

Ключевые слова: задержание, привод, арест, содержание под стражей.

Matviichuk V.K., Shnytko O.S. Criminal liability for deliberately illegal detention, arrest or taking into custody

The article analyses the issues of criminal liability for actions under the Art. 371 of the Criminal Code of Ukraine, the conceptual construct of the given topic is investigated.

The keywords: criminal liability, detention, arrest, taking into custody.

Стаття надійшла до редакції 19.12.2011.